

Література:

1. Крючков Г. Болонський процес як гармонізація європейської системи вищої освіти/ Г. Крючков// Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – Січень – березень – с. 4 – 8
2. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: Навч. посібник. – Суми: Редакційно-видав. Відділ СДПУ, 1999. – 300с.
3. Халлак, Дж. Политика в области образования и содержание обучения в развивающихся странах / Дж. Халлак // Перспективы: сравнительные исследования в области образования. — 2001. — № 2. — С. 5—20.
4. Directorate for education/ Globalization and Higher Education. – by prof. Dr. Simon Marginson (University of Melbourne) and prof. Dr. Marijk van der Wende (University of Twente). – Education Working Paper №8. – 06. – July. – 2007. – Eng. – Or. Engl. – 85p.)
5. Scott, P. (1998) «Massification, Internationalization and Globalization», in P.Scott (ed), The Globalization of Higher Education, The Sociaty for Research into Higher Education (Open University Press, Buckingham, pp.108-129.)
6. Wende, M.C. van der (2004), «Introduction», M.C. van der Wende (eds.), On Cooperation and Competition. National and European Policies for Internationalization of Higher Education, HCA Papers on International Cooperation, Lemmens, Bonn.
7. Режим доступу - [www. Dest.gov.au/sectors/higher_education/publications_resources/profiles/Bologn_Process_and_Australia.htm](http://www.Dest.gov.au/sectors/higher_education/publications_resources/profiles/Bologn_Process_and_Australia.htm)
8. Режим доступу - www.delaus.ec.europa.eu/education/cooperation/JointDeclarationOnEducation

В статті розглядаються основні тенденції розвитку освіти в Європі та Австралії. Визначаються головні фактори впливу на розвиток освіти, а саме: глобалізація, децентралізація управління, інтеграція, Болонський процес. Встановлено, що основне завдання австралійської вищої освіти на сьогодні – це інтеграція у міжнародний освітній простір.

Ключові слова: вища освіта, інтеграція, глобалізація, Болонський процес.

В статье рассматриваются основные тенденции развития образования в Европе и Австралии. В статье приводятся главные факторы влияния на развитие образования, а именно: глобализация, интеграция, децентрализация управления, Болонский процесс. Было определено, что основная задача высшего образования Австралии – это интеграция в международное образовательное пространство.

Ключевые слова: высшее образование, интеграция, глобализация, Болонский процесс.

The main tends of educational development in Europe and Australia is analyzed in the article. The main factors of influence on the development of education, such as globalization, decentralization of management, integration and Bologna process are given. It's determined that principle target of Australian higher education is the integration to international educational environment.

Keywords: higher education, integration, globalization, Bologna process.

УДК 17.022.1: 37.034

Л.І. Нежданова
м. Вінниця, Україна

ТЕОРІЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У СВІТЛІ ЕТИЧНО- ФІЛОСОФСЬКИХ КОНЦЕПЦІЙ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ, СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Одним із шляхів реформування освіти, визначених національною програмою «Освіта» («Україна ХХІ століття»), є «неухильні турботи про примноження інтелектуального та духовного потенціалу нації, подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму». Закономірно, що однією з вимог держави і суспільства до особистісного професійного розвитку вчителя є його готовність до гуманістичного виховання школярів. Саме цим значною мірою визначається успішність вирішення педагогічних завдань щодо гуманізації особистості. На основі теоретичного аналізу проблеми підготовки вчителя до формування гуманістичних цінностей старшокласників у системі післядипломної освіти були виділені протиріччя між потребою освітньої практики в орієнтації на гуманістичні цінності і недостатньою підготовленістю

вчителя до формування гуманістичних поглядів старшокласника, недостатньою розробленістю науково-методичного супроводу досліджуваного процесу в методичній науці. Дані протиріччя дозволили виділити як одну із педагогічних умов підготовки вчителя до формування гуманістичних цінностей у старшокласника забезпечення науково-методичного супроводу досліджуваного процесу, складовою якого є оволодіння учителем системою знань про гуманістичні цінності.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема класифікації цінностей досліджувалась як зарубіжними (М. Рокіч, В. Франкл), так і вітчизняними (Б. Ананьєв, І. Бех, О. Дробницький, А. Здравомислов, В. Тугаринов, В. Ядов та ін.) вченими. Питання гуманістичних цінностей і гуманістичної спрямованості особистості досліджують О. Лисенко, Д. Мацько, О. Тепла, Н. Шемигон. Незважаючи на значний доробок у науці щодо трактування поняття «гуманістичні цінності», їх класифікації, аналіз сучасної наукової літератури засвідчив, що досить часто ототожнюються моральні і гуманістичні цінності, розглядаються гуманістичні цінності як складова моральних або загальнолюдських. На нашу думку, вивчення історії становлення поняття «гуманістичні цінності» дасть змогу прослідкувати етапи його формування, виявити еволюцію системи гуманістичних цінностей у різні епохи, обґрунтувати змістове наповнення підготовки вчителя у системі післядипломної освіти до формування гуманістичних знань старшокласників, витлумачити його зміст.

Метою статті є прослідкувати історію формування поняття «гуманістичні цінності» та з'ясувати його сутність, виявити еволюцію системи гуманістичних цінностей у різні епохи з метою обґрунтування змістового наповнення підготовки вчителя у системі післядипломної освіти до формування гуманістичних цінностей старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Початок гуманістичного руху і Відродження зазвичай відносять до кінця XIII – початку XIV ст. Це період Раннього (італійського) Відродження. На відміну від офіційної науки середньовіччя (*Studia divina* – «божественне знання»), з'являються нетрадиційні – це, перед усім, філологічно-лінгвістичні – дослідження текстів переважно античних творів. Таке знання оцінювалось як відмінне від «божественного», «неосвященне», «людське», світське знання.

Від «*Studia humana*» («людське знання»), як називали світське знання, і пішла назва гуманізм. Отже, гуманісти – це спочатку просто представники «нецерковного», «світського» знання [2, с.87]. Згодом термін «гуманізм» став означати дещо більше. Поняття гуманізм стало принципом світогляду, в основі якого лежить переконання в безмежності можливостей людини і її здатності до самовдосконалення, вимога свободи та захисту гідності особистості, ідея про право людини на щастя й про те, що задоволення її потреб та інтересів має бути кінцевою метою суспільства [12, с. 63]. На відміну від релігійно-аскетичного погляду на людину гуманісти Данте Аліґ'єрі, Ф. Петрарка, Леонардо да Вінчі, М. Коперник, Н. Монтень, Ф. Бекон, У. Шекспір та ін. проголошують людину найвеличнішим дивом, вінцем творіння бога, центром світотворення.

Поняття «гуманність» вперше з'явилося у XIX ст. Але його появу спричинила етично-філософська думка попередніх століть, яка намагалася гармонізувати людське суспільство за допомогою моралі. Ще у стародавні часи гуманістичні цінності знайшли своє відображення, проявляючись через мораль, хоча й були більше ідеалом, висвітленим у працях філософів, ніж дійсністю.

Вивчення філософської літератури Стародавнього світу засвідчило, що людині, а саме проблемі її поведінки, меті життя, стосунків з іншими людьми приділялася значна увага філософами Сходу, Греції та Риму. Саме тоді було зроблено перші спроби осмислити поняття «добročинність», «добročесність», «людинолюбство», які задали гуманістичний вектор перспективі розвитку людства.

Зокрема, в етичному вченні однієї з найдавніших шкіл Стародавньої Індії веданті (IV-II ст. до н.е.) вимога добročесної поведінки конкретизується у трьох настановах: «Стримуйте себе, робіть дари, будьте милосердні!» [8, с.44].

Доктрина карми, розроблена ведантизмом, проголошує необхідність добрих вчинків і стає найважливішим компонентом буддистського, джайністського та індуїстських філософсько-релігійних вчень. У філософсько-етичній концепції йога (II ст. до н.е.) стверджувалась безмежність можливостей людини, її здатність до самовдосконалення. Щоб досягти кінцевого стану звільнення від страждань, йога, крім інших засобів, пропонує розвиток позитивних звичок, серед яких є дружелюбність, доброзичливість [8, с.48].

Буддизм (VI-Vст. до н.е.), керуючись любов'ю до людини, бажанням полегшити її складне існування, пропонує як один із шляхів досягнення нірвани (незворушності, безпристрасного самовладання) дотримання таких чеснот, як відмова від поганих намірів щодо інших людей, ворожнечі до них, утримання від брехні, наклепів, жорстоких слів, відмова від знищення живого, злодійства [8, с. 61]. Знання і моральність у філософії буддизму нерозривні, вдосконалення знання неможливе без доброчесності (контролю над пристрастями й забобонами в ім'я їх подолання). Як бачимо, це – вивершена концепція особистісного морального самовдосконалення. Суть доброчесного ставлення до людей – це співчуття. Майже всі притчі у буддистському трактаті «Гірляндаджатак» - це оповідання про співчуття, терпіння, про воздаяння добром за зло й непротивлення злу насиллям. «Якби таким же було милосердя до ближнього, як до самого себе або про рідних турбота, - говорить у цьому абстрагованому гуманістичному кодексі, - то в чиєму серці жити могло б небезпечно прагнення до зла? Тому нехай той, хто доброчесності прагне, не зрікається співчуття...» [8, с.64]. Або ж: «Не можна ні убивати, ні силувати до вбивства» [16, с.49], «Ніколи у цьому світі ненависть не знищується ненавистю, але відсутністю ненависті знищується все» [16, с.48], – читаємо у ранній буддистській праці «Дхаммапада». Поняття шляхетність у «Дхаммападі» пропорційне відсутності насильства: «Він нешляхетний, якщо скоює насильство над живими істотами. Його називають шляхетним, якщо він не скоює насильства над жодною живою істотою» [16, с.50]. Етична концепція джайнізму (VII-VIст. до н.е.) вимагає безмежної обережності з будь-якими формами життя, утримання від брехні, від потакання своїм примхам [8, с.53-54].

Філософів Китаю (IV-Vст. до н.е.) в першу чергу хвилювали проблеми людини і суспільства. Так, у найвагомішому вченні Стародавнього Китаю даосизмі з'являються поняття «жень», яке в перекладі інтерпретують як «людяність», «людинолюбство», «гуманність», та «де» - доброчесність. Засновник даної школи Лао цзи висуває моральні вимоги до гуманного індивіда: «Добрим я роблю добро й недобрим теж роблю добро. Так виховується доброчесність. Щирим я вірю і нещирим також вірю. Так виховується щирість» [5, с.129]. Першу спробу пояснити зміст поняття гуманність («жень») у філософії зробив Конфуцій, адже воно стає основним у його вченні. Наведемо його визначення філософом: «Той, хто щиро прагне до людинолюбства, не зробить зла» [5, с.161], «Фань Чі спитав про людинолюбство. Учитель відповів: «Це означає любити людей» [5, ст. 161].

«Людинолюбна людина – це та, котра прагнучи закріпити себе [на правильному шляху], допомагає в цьому іншим» [5, с.153]. Як бачимо, Конфуцій заклав у зміст поняття «гуманність» таку духовно ціннісну рису, яка не втратила своєї загальногуманістичної значущості за два з половиною тисячоліття. Інший давньокитайський філософ Мо-цзи у праці «Всезагальна любов» пропонує утвердити принцип всезагальної любові в якості основного морального закону: він стверджує, що зло, безладдя виникають тому, що люди не люблять одне одного. Мо-цзи різко протиставлює особисту любов (любов лише до своєї родини, до свого царства і т.ін.) і всезагальну (взаємна любов між людьми взагалі), вважаючи, що особиста любов породжує відчуження, відокремлення людей один від одного [16, с.84-85].

Пройняте пафосом гуманізму і вчення матеріалістичної школи давньокитайської філософії (Ян Чжу, Ван Чун, I – II ст. до н.е.), яке через багато століть на повну силу зазвучить в епоху Відродження. «Серед тварин людина – найвища істота, серед істот, народжених небом і землею, людина найцінніша, оскільки наділена здатністю до знання», - проголошує гімн людині Ван Чун. [15, с.90]. Саме тому, що людина – істота діяльна, вона може стати доброю і злою, моральною і аморальною. Основу ж діяльності (а через неї й

Розділ 1 Теоретико-методологічні проблеми підготовки фахівців у системі неперервної освіти

моральності), складають бажання (прагнення, потреби), обумовлені чуттєвою природою людини. Але оскільки людина наділена розумом, за його допомогою вона здатна керувати своїми бажаннями [8, с.134]. Як бачимо, філософ-просвітителю торкається об'єктивних механізмів розвитку мотиваційної сфери особистості.

Порівнявши погляди давньоіндійських і давньокитайських філософів на проблему гуманної поведінки людини, ми виявили їх принципову розбіжність. У розумінні давньоіндійських філософів гуманність носить пасивний характер: це споглядальне співчуття і милосердя та серія відмов – від насильства, ворожнечі, брехні. У китайських мислителів в основі гуманності лежить, перш за все, вчинок, дієва допомога людині.

Розуміння того, що існує «найвище благо», диференційоване на прекрасне, істинне та добре, неодноразово зустрічаємо у філософії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. (IV – III ст. до н.е.). При цьому йшлося не про певну людину, а про людське існування як таке, його сенс та головне питання: як вчинити, щоб досягти стану істинного (духовного) буття. Всі особливості еллінських учень про добро та зло, моральність та аморальність найбільш яскраво і чітко проявили себе в період від Демокріта й Сократа і до Епікура. Демокрит перший серед ранніх філософів систематичним чином трактував питання цінностей – як моральних, так і естетичних. Він перший із античних мислителів звертається до духовного, внутрішнього світу людини та при з'ясуванні моральної цінності вчинку вважає за необхідне врахувати єдність бажання і дії: «Бути хорошою [людиною] – означає не [тільки] не робити несправедливості, але й не бажати [цього]» [10, с.157]. Він відрізняє мотив від вчинку: «Ворог не той, хто наносить образу, а той, хто робить це навмисно» [10, с.158]. Промовистою є ще одна з його тез: «Слід привчати себе до добродійних справ і вчинків, а не до промов про добродійність» [10, с.163].

Сократ звертає постійну увагу на моральне виховання, при чому процес морального самовдосконалення, на його думку, триває все свідоме життя людини: «Краще за всіх... живе той, хто більше за всіх турбується про те, щоб робитися найкращим, а приємніше всіх, хто більше за всіх усвідомлює, що він робить це краще» [8, с. 161]. Найбільшою цінністю Сократ вважає людську добродійність. Задля моральних благ людина повинна жертвувати благами нижчими і позірними. «Чи ж не сором тобі дбати про гроші, славу, почесні, а не про розум, правду і про те, щоб душа стала якнайліпшою? [20, с.84]. Під добродійністю Сократ розуміє синтез таких людських чеснот, як справедливість, відвага, самовладання, розсудливість. А так, як знання – достатня умова добродійності, то звідси випливає фініція Сократа: добродійність – це знання [14, с.126-128]. Здобуваючи знання, ми досягаємо добро, а з ним і користь, і щастя (благо), а отже, добродійності можна навчитися, бо вона – це знання.

Ознайомившись із працями Сократа, ми дійшли висновку, що у нього ще немає визначення добродійності за її суттю, тут ми маємо справу лише з формальною її стороною. У розумінні змісту добра філософ не відступає від того, що давньогрецька свідомість визнавала добром: він вчить, що справедливим є те, що визначене законом, і добро те, що визначається державою як таке.

Платон ціннісними вважав чотири людські чесноти – мудрість, мужність, самовладання, справедливість, - які залишились панівними упродовж віків. Він перший в історії філософії осмислює такі морально-етичні категорії, як любов, духовна краса [14, с.116].

Арістотель вважав, що чеснот стільки, скільки властивих людині дій. Ціннісними мислитель визнавав такі: мудрість, мужність, поміркованість, справедливість, щедрість, великодушність, терпимість, комунікабельність, привітність, справедливість [8, с.176]. Чесноти є набуті якості, котрі розвиваються в діяльності, вважав Арістотель, вони набуваються свідомо шляхом спеціального навчання.

Цицерон (I ст. до н.е.) увів фініцію «людяність». Він намагався підкреслити, що дане поняття як найважливіший результат культури, вироблений у давньогрецьких полісах, привилось і на римському ґрунті [14, с. 8]. Уже в розумінні Цицерона гуманізм означав свого роду відродження людини.

Варто зазначити, що слово «людяність» неодноразово вживалось Тертуліаном, Лактинцієм (III – IV ст.ст.). Цим словом вони прагнули підкреслити найвищу цінність

людини, протиставляючи релігійну мораль, що зароджувалась у ті часи, більш жорсткої і нелюдяній, на їхню думку, моралі рабовласників [13, с. 9].

Стоїки (Зенон, Сенека) створили поняття, що стосуються людської поведінки індивіда, - моральна «інтенція» (намір), «афекти» (пристрасті); аналізують поняття «байдужість». «Вчинок добрий, якщо має добрий намір, - стверджували вони. – Якщо ж він його має, то хоч би всезагально вважався ганебним, він – добрий» [14, с.160]. Сенека вважав, що зміст доброчесності полягає в здатності людини приймати удари долі, не втрачаючи людської гідності, зберігаючи мужність і стійкість [8, с.235]. Філософ проголошує свободу людського духу як джерело гідності і самоповаги особистості. Проголошуючи активне утвердження добра в суспільстві, він переконує, що воно вимагає не слів, а справ. Аналіз філософської літератури засвідчив, що стоїки остаточно повернули філософську думку античних часів до проблеми людини, її внутрішнього світу.

Отже, проаналізувавши етичні погляди античних філософів, ми виявили, що доброчесність – найважливіше поняття у їх вченнях. Але вони розуміли його дещо узагальнено, як життєву твердість, сумлінність у виконанні професійних обов'язків. Ці цінності (або чесноти) були найбільш цінними для античного громадянина, але при цьому античні мислителі дбали про його доброзичливість, справедливість, самовладання, розсудливість, щедрість, великодушність, мужність, привітність, терпимість, почуття власної гідності. Також ними зосереджується увага на необхідності мотивації у людини до добрих справ, учинків. Критерієм людської поведінки античні філософи вважали знання, розум. Людина розглядається переважно як родове поняття, а інтерес до неповторної людської індивідуальності у античних філософів відсутній.

«Усвідомлення того, що окрема жива, реальна, «цільна» людина є не тільки сила, свобода, розум, але й одночасно слабкість, залежність, нерозумність, що добро в ній неминуче співіснує зі злом, а доброчесність з вадою, гріхом і що людина, щоб вистояти в добрі, потребує допомоги, - усвідомлення всього цього приходить в античний світ разом із християнством» [9, с.12].

Середньовічна філософська і етична думка безпосередньо пов'язана з релігією. Вона вимагала іншого розуміння моралі: переходу від розуміння її як сукупності чеснот до її розуміння як системи об'єктивних надіндивідуальних норм. Образ Христа, що виступає ідеалом, є носієм гуманістичних цінностей у християнському розумінні. З іменем Христа в європейській історії пов'язаний ідеал ненасилля. У Нагорній проповіді звучать такі заповіді: «...Не протився злому. Але хто вдарить тебе в праву щоку, підстав йому ліву», «Ви чули, що сказано: «Люби ближнього свого і ненавиди ворога свого». А я вам кажу: любіть ворогів ваших» [7, с. 476]. Любов, котра змушує людину віддати ближньому останній шматок хліба, підіймалася до універсального морального зв'язку. Ісус вважав, що насилля не можна виправдати ніколи, ні за яких обставин, у жодній формі. Він прямо говорить, що саме тоді, коли людина не відповідає злом на зло, любить ворогів своїх, вона уподібнюється небесному Вітцю, котрий «велить сонцю своєму сходити і над добрими, і над злими й посилає дощ на праведних і неправедних» [7, с. 478].

У «Посланнях апостола Павла» говориться про любов, людинолюбство: «Якщо маю дар пророцтва і знаю всі таємниці, і маю усяке пізнання і усю віру, так що можу і гори переставляти, а не маю любові – то я ніщо. І якщо я роздам усе майно моє і віддам тіло, щоб спалити, а любові не маю – немає мені у тому користі. Любов довготерпить, милосердствує, любов не задрить, любов не підносить себе, не гордиться. Не безчинствує, не шукає свого, не дратується, не мислить зла. Не радіє неправді, а співрадіє істині: все покриває, усьому вірить, всього сподівається, все переносить» [9, с.20]. Любов, як бачимо, є найвищою моральною цінністю християнства, з неї витікають усі інші: подолання гордині, покора і непротилвення злу: «Любіть ворогів ваших, благословляйте проклинаючих вас, боготворіть ненавидячих вас і моліться за ображаючих вас і гонящих вас» [9, с.14], - повчає Ісус у Нагірній проповіді. У Євангелієвських словах висвітлюється потреба у таких людських стосунках, де були б відсутніми ненависть, егоїзм і хворобливе самолюбство. Однак принцип любові наповнюється

певним нормативним змістом і стає дієвим поведінковим каноном тоді, коли він уточнюється як ненасилля. Моральний вектор, заданий вченням Ісуса, націлений на божественну висоту: він вимагає від людей бути такими досконалими, як Бог. За такого підходу сама конечність земного життя отримує пояснення і виправдання в безкінечності внутрішнього самовдосконалення, розуміється як наполеглива вимога такого самовдосконалення.

Особливе місце в осмисленні цих та інших питань християнської етики займають двоє її найяскравіших представників – Августин Аврелій (Блаженний) і Фома Аквінський. Августин Блаженний вважає, що людина, недосконала і грішна, сама по собі безсила жити за принципом доброти. У цьому їй потрібна допомога бога. Тому християнські добродієвності, за Августином, - повний аскетизм і відмова від своєї індивідуальності, беззаперечне слідування вказівкам Бога [6, с.28]. Фома Аквінський відходить від августинського фаталізму, вважаючи передумовою моральної поведінки свободу волі, без якої неможлива відповідальність людини. Що стосується добродієвностей, то Аквінський, відтворюючи чотири традиційні добродієвності – мудрість, відвагу, помірність і справедливість, - додає ще три християнські – віру, надію, любов [6, с.28]. Абсолютизація любові до рівня визначальної основи буття переносила вирішення всіх людських проблем у внутрішній план, у план морального вдосконалення. Проповідь принципу любові означала визнання рівності людей в їх бажанні гідного і щасливого життя, моральної рівності.

Перехід від геоцентричного до антропоцентричного розуміння світу відбувається в епоху Відродження, коли на перший план у культурі виходять гуманістичні мотиви. Гуманізм узагалі означає визнання цінності людини як особистості, її права на необмежений розвиток і безперервний вияв своїх здібностей. «Гуманізм починається тоді, коли людина розмірковує про саму себе, про свою роль у світі, про свою сутність і призначення, про сенс і мету свого буття, коли презирство до земного єства змінюється визнанням творчих здібностей людини, розуму, намаганням досягти людського щастя» [6, с. 29]. «З усіх проявів божественної мудрості людина – найбільше диво» [13, с.17], - стверджує Данте Аліг'єрі своєю «Божественною комедією».

«Батьком гуманізму» вважається Франческо Петрарка (1304-1374), який заклав основи нового світогляду – гуманізму, поставивши в центрі уваги внутрішній світ людської особистості в її земному існуванні, з її земними пристрастями, в її земній активній, творчій діяльності. Його поезія засвідчувала повернення гуманістів до ідеалів первинного християнства, найважливішим з яких була гуманність. Піко делла Мірандола (1463-1495) у промові «Про гідність людини» описував людину як особливий мікрокосм [6, с. 29], а Манетті переконує, що «прекрасним є весь світ, створений Богом для людини, але вершиною його творчості є тільки людина» [13, с. 23]. У Манетті знаходимо зближення людини з поняттям Бога: Бог – творець усього суцього, людина ж - творець великого і прекрасного царства культури, матеріальної й духовної. Манетті, Альберті були переконані, що «дар пізнавати і діяти, яким всемогутній бог наділив людину, лежить в основі могутності й самої людини» [13, с. 26].

Віра в земне призначення людини, в її здатність власними силами здійснити свій земний подвиг дозволила Данте створити в « Божественній комедії» перший гімн гідності людини. Леонардо да Вінчі вносить деякі корективи в гуманістичну антропологію, реалізуючи думку Джованні Піко делла Мірандоли про свободу людини, здатної уподібнитись до ангела й опуститися нижче тварини. Розуміння християнства, перш за все, як системи моральності в повсякденному житті – суть християнського гуманізму Еразма Роттердамського. Людина, на думку мислителя, повинна пройняти любов'ю до Бога і людей та виконати по відношенню до них свій обов'язок любові і милосердя [4, с. 130]. Суть людини Еразм вбачав передусім у свободі творчої діяльності. Однією з основних тез його «Підручника християнського воїна» є почуття цінності людини, її гідності, усвідомлення призначення людини, основні чесноти – самопізнання, прагнення до приборкання пристрастей та інстинктів і прагнення до духовності: «Пізнай самого себе: якщо ти тіло, то не побачиш володаря, а якщо ти його не побачиш, то душа твоя не буде врятована. Тому турботою твоєю хай буде те, щоб тим був

духом» [15, с.168-170]. Гуманістичний принцип соціальної справедливості визнає найважливішим суспільним принципом Томас Мор у своїй праці «Утопія».

Правила істинної доброчинності, висвітлені в працях філософа-гуманіста Мандзоллі, закликають до активної, земної, суспільної моральності. Запозичена з Євангелія формула: «Чого не бажаєш собі – не роби того й іншому, роби іншому лиш те, чого сам для себе бажаєш» [4, с.191], – у мислителя звільнена від церковності і перетворена на вимогу загальнолюдської моралі, усвідомленої як природний закон. А Монтень протиставляє схоластичній і аскетичній доброчинності середньовічної католицької церкви новий гуманістичний моральний ідеал, закликаючи говорити про доброчинність «прекрасну, перемагаючу, любовеохоплюючу, покірну, але водночас і мужню, яка відчуває непримиренну ненависть до злоби, незадоволення, страху і гніту» [4, с.231]. Головне в етиці Монтеня – визнання самодостатності людського життя, мета якого не поза ним, а в ньому самому, саме моральний зміст надає йому сенс і виправдання, змушує діяти за самостійним вибором, об'єднуючи у своїй поведінці інтереси особистості та інших людей, особистості та суспільства.

Проголошення принципової доброти людської природи й рівності всіх людей, незалежно від їх походження, соціального статусу і навіть віросповідання (у Т. Мора), визначення людської особистості через особисті заслуги її власної діяльності, визнання цінності життя кожної окремої людини, проголошення свободи як обов'язкової умови гідного людського існування, розуміння людини як органічної, нерозривної єдності духовного і тілесного – найбільш яскраві ідеологічні постулати гуманістів.

Висновки. Аналіз становлення системи цінностей дав можливість виокремити ті з них, які визнавалися в аксіології незалежно від того, який підхід був врахований: трансцендентальний, натуралістичний чи діалектико-матеріалістичний. Такими цінностями є істина, добро, краса і розум, чітко виражені в кожній досліджуваній нами філософській концепції. Саме вони характеризують соціальну домінуючу орієнтацію історичного розвитку суспільства. Але не кожна цінність стає гуманістичною. «Необхідно розрізняти цінності «для себе» і цінності «для іншого». Саме останні набувають статусу гуманістичних», – зазначає А. Бобильова [3]. Історичний підхід до осмислення гуманістичних цінностей дав нам можливість прослідкувати їх генезу, еволюцію від епохи Стародавнього світу до епохи Ренесансу.

Узагальнюючий підхід до осмислення гуманізму в різні епохи дав нам можливість розрізнити поняття «цінність» і «моральна норма». Починаючи від стародавніх часів і до епохи Відродження в ученнях філософів йшлося про гуманістичні моральні норми, заповіді, які встановлювали конкретні правила поведінки людини в суспільстві, що носили імперативний характер. Такі правила ще не можна розглядати як гуманістичні цінності, тому що вони, по-перше, були загальними приписами для всіх, а отже, вимагали зречення свого «Я», нехтували індивідуальним вибором. Цінність на відміну від норми, як доводить І. Бех, передбачає вибір [1], що є особистісно значущим для людини. Усвідомлення свого «Я» як необхідної умови того, щоб гуманістичні норми поведінки стали цінностями, прийшло у філософію з екзистенціалізмом у другій половині XIX століття. Започаткована К'єркегором філософія особистості (так образно називають екзистенціалізм) набула подальшого розвитку в гуманістичних концепціях відомих філософів XX століття – М. Хайдегера, Е. Фромма, А. Маслоу, К. Роджерса та ін. Вони доводять, що вищою гуманістичною цінністю є утвердження істини людського «Я» в людині, а проявляються гуманістичні цінності в реалізації сутнісних сил людини, моральному вдосконаленні, особистому розвитку.

Література:

1. Бех І.Д., Ганнусенко Н.І., Чорна К.І. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи. До факультативного курсу «Основи гуманістичної моралі» [Електронний ресурс]: hum.offlink.ru/education/kurses/values/3451.htm
2. Бичко І.В. Філософія. Курс лекцій / Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.А – 2-е видання. – Київ: Либідь, 1994. – 408 с.

Розділ 1 Теоретико-методологічні проблеми підготовки фахівців у системі неперервної освіти

3. Бобыльова А.О. К проблеме ориентации старшеклассника на гуманистические ценности [Електронний ресурс]: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vsntu/2010/pedag/105.../105-24/pdf.
4. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. Учебное пособие / Горфункель А. Х. – М. : Высш. школа, 1980 – 368 с.
5. Древнекитайская философия. Собрание текстов в 2-х томах. Т.1. – М. : Мысль. – 1972 г.
6. Етика: навчальний посібник / [В. О. Лозовой, М. І. Панов, О. А. Стасевська та ін.]; за ред. В. О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.
7. Этика: Учебник . / Под общей редакцией А.А. Гусейнова и Е.Л. Дубко. – М.: Гардарики, 1999. – 496 с.
8. Иванов В.Г. История этики Древнего мира / Иванов В.Г. – С-Пб: Лань, 1997. – 256 с.
9. Майоров Г. Г. Этика в средние века / Майоров Г. Г. – М. : Знание, 1986. – 64 с.
10. Материалисты Древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура / общ. ред. М.А. Дынника]. – М.: Госполитиздат, 1955. – 238 с.
11. Словарь по этике / [Под ред. А.А. Гусейнова и И.С. Кона]. – 6-е изд. – М. : Политиздат, 1989. – 447с.
12. Платон. Сочинения в трех томах / под.общ. ред. А.Ф. Лосева и В.Ф. Асмуса. [Пер. с древнегреч.]. – М.: «Мысль», 1968. (АН СССР. Ин-т философии. Философ.наследие). Т.1. [Ред. А.Ф. Лосева]. – 1968. – 623с.
13. Соколов В. В. Европейская философия XV – XVII веков: Учебное пособие для философских факультетов университетов / Соколов В. В. – М.: Высш. шк., 1994. – 448 с.
14. Татаркевич В. Історія філософії. Т. 1. Антична і середньовічна філософія / В. Татаркевич – Львів: Монастир Монахів Студійського Уставу, Видавничий відділ «Свічадо», 1997. – 455 с.
15. Філософія Відродження на Україні / [М. В. Кашуба, І.В. Паславський, І.С. Захарова та ін.]; / АН УРСР. Ін-т сусп. наук. – Київ; Наукова думка, 1990. – 336 с.
16. Читанка з історії філософії: У 6-ти кн. / укр.пед.ун-т ім. П.Д. Драгоманов, каф. філософії., Редкол. Г.І. Волинка (гол.) та ін. – К.: Фірма «Довіра», 1992.

У статті досліджується генеза поняття «гуманістичні цінності», виявляється еволюція системи гуманістичних цінностей у різні епохи, дається сучасне розуміння поняття «гуманістичні цінності».

Ключові слова: цінності, гуманістичні цінності, гуманізм, гуманність, людяність.

В статье проследживается генезис понятия «гуманистические ценности», выявляется эволюция системы гуманистических ценностей в разные эпохи, дается современное понимание понятия «гуманистические ценности».

Ключевые слова: ценности, гуманистические ценности, гуманизм, гуманность, человечность.

This article traces back the genesis of the concept «humanistic values», display the evolution of the system of humanistic values in different historic epochs, gives thr interpretation of the concept «humanistic values» at the present time.

Keywords: values, humanistic values, humanism, humanness, humanity.